

Jerzy Parvi

Mieczysław Brahmer

Biuletyn Polonistyczny 28/1-2 (95-96), 205-211

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

gcwał wypowiedzi przyjaciół niezgodne z jej duchem. Jego synowie, historyk i polonista, odziedziczyli po nim zainteresowania humanistyczne.

Zmarł nagle 30 sierpnia 1984 r. w Łomży, w trakcie podróży. Jego pogrzeb odbył się 5 września na cmentarzu "Wólka Węglowa" w Warszawie. W imieniu kolegów-pisarzy (był członkiem byłego ZLP oraz polskiego oddziału PEN-Clubu) pożegnał Jerzego Leszek Prorok, w imieniu Instytutu Badań Literackich - prof. Stefan Żółkiewski.

Mirosława Puchalska

MIECZYŚLAW BRAHMER
/26 I 1899 - 31 VIII 1984/

Towarzystwo Przyjaciół Książki z okazji ukończenia 80 lat życia Mieczysława Brahmra wydało w 1979 r. osobną publikację bibliofilską "Anatol France i książka". W fakcie tym widać nie tylko uhonorowanie ze strony Towarzystwa jego długoletniego prezesa. To studium napisane przez młodego krytyka jest celnym portretem Anatola France'a, a także jakby niezamierzonym szkicem do autoportretu. Niejedną wspólną była cecha pisarza francuskiego i autora polskiego: umiłowanie wielkiego dziedzictwa antyku i kultur romańskich obok zrozumienia i respektu dla innych obszarów kulturowych: kult pięknie napisanej i wydanej książki, obok świadomości ograniczonego zasięgu jej działania; postawa życzliwości i zachęty dla myśli niekoniecznie bliskiej swojej własnej, lecz samodzielnej i płodnej intelektualnie; duch tolerancji obok pewnej rezerwy i sceptycyzmu wobec sku-

teczności naszych zamierzeń i poczynań i wobec prawd absolutnych, a do wierzenia dogmatycznie podanych.

Mieczysław Brahmer urodził się w Krakowie w 1899 r., w rodzinie mieszczańskiej, umiejącej cenić nie tylko dobra materialne. Uczęszczał do gimnazjum im. Jana Sobieskiego, które znane było z wysokiego poziomu nauczania i humanistycznego piętna. Młodzież tej szkoły prowadziła teatr amatorski. Młody Brahmer chętnie brał udział jako aktor i reżyser w spektaklach szkolnych związanych najczęściej z twórczością Wyspiańskiego. Kolegami gimnazjalnymi BrahmERA byli Witold Taszycki, Jan Gwiazdomorski, Marian Jedlicki, Stefan Papée, późniejsi profesorowie uniwersyteccy. Od 1917 r. studiował w Uniwersytecie Jagiellońskim filologię polską i romańską, słuchając wykładów m.in. Ignacego Chrzanowskiego, Stanisława Windakiewicza i Stanisława Strońskiego. W Polsce niepodległej stykał się Brahmer najpierw jako student, a wkrótce jako asystent z dwoma wybitnymi romanistami: z Władysławem Folkierskim i Stanisławem Wędkiewiczem. Z tym ostatnim współpracował także w redakcji "Przeglądu Współczesnego". Brahmer pełnił tu w latach 1922-1935 funkcję sekretarza, a następnie zastępcy redaktora naczelnego. Jego artykuły ukazywały się często w rubrykach "Obcy w Polsce" i "Polacy za granicą". Ponadto informuje Brahmer na łamach tego pisma i "Czasu" o bieżącym życiu literackim Francji i Włoch.

Plonem naukowym zainteresowań młodego badacza była ogłoszona w 1925 r. rozprawa doktorska "Petrankizm w poezji polskiej". Autor dał w niej model nowoczesnej komparatystyki, w zasadniczych tezach niepodważalny po dziś dzień. Zasługa to spojrzenia na obie literatury w ich odrębnych uwarunkowaniach, ale i w pokrewieństwach kultur, które zrodziły zjawiska zbliżone w humanistycznej wymowie, a zarazem specyficzne i oryginalne

w wyrazie poetyckim.

Renesans włoski, francuski i polski - to obszar badawczy, któremu Brahmer dochowa wierności w swojej działalności naukowej i popularyzatorskiej, aczkolwiek będzie kierować uwagę także ku innym epokom. W 1931 r. publikuje pracę "Problem Renesansu we Włoszech współczesnych" przedstawiającą stan badań na ten temat.

Rok wcześniej ukazała się rozprawa habilitacyjna Brahmery "Włochy w literaturze francuskiej okresu romantyzmu" (Kraków 1930); autor na jej podstawie uzyskał stopień docenta w krakowskiej uczelni. Była to pierwsza część monografii ukazującej obraz Italii w pryzmacie francuskiej literatury romantycznej z lat 1815-1848. Zgromadzone materiały historycznoliterackie do drugiej części uległy zniszczeniu w czasie wojny.

Głęboką znajomość Włoch, geografii i obyczajów tego kraju, ludzi i stosunków tam panujących dał Brahmerowi pobyt w nim w latach 1931-1936. Pełnił wówczas w Uniwersytecie Rzymskim funkcję lektora języka polskiego przy nowo utworzonej katedrze literatury polskiej. Zebrane materiały stały się podstawą do opracowania zbioru studiów o związkach kultury polskiej i włoskiej od XVI do XX wieku. Recepcja literatury włoskiej w Polsce przedrozbiorowej znalazła tu szczególnie szerokie oświetlenie. Książka ta nosząca tytuł "Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych" wyszła z druku w ostatnich dniach sierpnia 1939 r., nie zdołała więc trafić do księgarń. Nieliczne tylko egzemplarze ocalały, co pozwoliło na reedycję pracy w 1980 r. jako "Powinowactwa polsko-włoskie". Autor długo wzbraniał się przed tym przedsięwzięciem, widząc konieczność odnowionego ujęcia problematyki. Zgodził się przecież uzupełnić rzeczy najistotniejsze i dorzucił kilka prac późniejszych.

W grudniu 1936 r. Mieczysław Brahmer został powołany na nowo utworzoną w Uniwersytecie Warszawskim katedrę literatury włoskiej i od wiosny następnego roku rozpoczął działalność dydaktyczną. Związał się odtąd trwale z uczelnią stołeczną, wykładając tu aż do przejścia na emeryturę w 1970 r. Tylko okres wojenny i powojenny spędził poza Warszawą, przebywając w Dębicy i Ropczycach koło Tarnowa, a od 1944 do 1946 r. - w Krakowie. Rozpoczął tu wykłady z literatur romańskich jeszcze na tajnych kompletach UJ i kontynuował je po wyzwoleniu do 1949 r. Lecz najwięcej pracy włożył w odbudowywanie romanistyki warszawskiej. Już w 1946 r. potrafił skupić wokół siebie nieliczną kadrę ocalałych pracowników i uruchomić w bardzo trudnych warunkach nauczanie. Zakład Języków i Literatur Romańskich przekształcił się z czasem w Instytut Romanistyki zatrudniający dziś około pięćdziesięciu nauczycieli akademickich. Wykładał też przez dłuższy czas w Wyższej Szkole Teatralnej (1949-1957).

Tytuł profesora zwyczajnego uzyskał Mieczysław Brahmer w r. 1947. Rok wcześniej został powołany na członka Polskiej Akademii Umiejętności, a w 1948 wybrano go na sekretarza I wydziału Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, do którego należał od 1938 r.

Innym forum jego działalności naukowej i organizacyjnej była Polska Akademia Nauk. Długie lata przewodniczył Komitetowi Neofilologicznemu PAN (1952-1971) i redagował jego pismo "Kwartalnik Neofilologiczny". W 1958 r. został wybrany członkiem korespondentem PAN, a w 1964 - jej członkiem rzeczywistym. W latach 1954-1963 przewodniczył Zespołowi Rzeczoznawców Neofilologów Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.

Był inicjatorem lub uczestnikiem wielu kongresów i sympozjów naukowych, organizowanych w Polsce, we Włoszech i we

Francji. Występował na nich jako prelegent we wszystkich trzech dziedzinach swojej działalności powojennej: były nimi komparatystyka sensu largo, historia literatury francuskiej i włoskiej od Petrarcki do Pirandella i popularyzacja wiedzy o teatrze i literaturze. Szeroki jest wachlarz owych prac, tutaj zatem wypadnie tylko przypomnieć ich główną problematykę.

Wspomniałem już omawiając "Powinowactwa polsko-włoskie" o studiach dotyczących recepcji literatury włoskiej w Polsce i stosunków kulturalnych między tymi krajami. Ten obszar badawczy poszerzył Brahmer znacznie publikując po włosku i po polsku dalsze prace o komedii dell'arte i prace o recepcji teatru francuskiego w naszym kraju. Studium o trzech przekładach "Cyda" Corneille'a, zamieszczone w charakterze wstępu do ich publikacji (1954) odznacza się wszystkimi walorami pióra uczonego i eseisty. Wymienić trzeba przynajmniej dwie prace o literaturze porównawczej, mające charakter syntetyczny i teoretyczny: "Etudes polonaises de littérature comparée 1939-1951" i "Niektóre perspektywy porównawczych studiów literackich w Polsce".

Wizytówką prac drugiej kategorii (zdaje sobie sprawę z ułomności tych podziałów) jest książka "W galerii renesansowej" (1957). Ta galeria portretów wybranych pisarzy Odrodzenia włoskiego i francuskiego jest jednocześnie prezentacją przybliżającą niezwykle sugestywnie główne dzieła humanistów renesansowych. Każdy szkic, zawsze wsparty gruntowną znajomością stanu badań, charakteryzuje się głęboką siłą argumentacji pozwalającej odczuć w ludziach Odrodzenia rzeczników myśli światłej, wolnej i nieujarzmionej.

Wrażliwością na humanistyczne, ponadczasowe walory utworu odznaczają się także prace o pisarzach francuskiego klasycyzmu, włoskiego Oświecenia i dramaturgów XX wieku. Były one często

zamieszczane jako wstępy i przedmowy do dzieł klasyków. Tworzę tym samym jakby naturalne przejście do tej dziedziny trudu pisarskiego Brahmery, który poświęcił popularyzacji piśmiennictwa, ocenie jego przekładów na język polski czy sprawozdaniom z przedstawień teatralnych. Uczony współpracował owocnie z redakcjami czasopism kulturalnych, encyklopedii i słowników. Bywał też - zawsze chętnie słuchanym - prelegentem Stowarzyszenia Kultury Europejskiej (SEC), pełniąc przez szereg lat funkcję jego wiceprezesa.

Z okazji czterdziestej rocznicy pracy naukowej i trzydziestej - profesury w Uniwersytecie Warszawskim grono Jego współpracowników i uczniów zorganizowało 18 maja 1967 r. uroczystość upamiętniającą zasługi Jubilata na polu działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej. Wydany tom "Mélanges de littérature comparée et de philologie offerts à Mieczysław Brahmer"¹ (1967) zgromadził prace naukowców krajowych i zagranicznych, będące wyrazem uznania i hołdu dla pracy badawczej uczonego. Ze wzruszeniem wspominam ów dzień, w którym postać Mieczysława Brahmery jawi mi się jako wzor mądrości, skromności i pewnej rezerwy wobec nieodłącznej w takich chwilach ceremonialności i oficjalności. Toteż w tym wspomnieniu o życiu i dziele Profesora nie będę wymieniał wszystkich wyróżnień, odznaczeń, godności, stanowisk i funkcji mniej czy bardziej honorowych, o których informowały nekrologi, nawiążę natomiast do początków i przytoczę dedykację skreśloną na skrzydełku ofiarowanej mi książeczki "Anatol France i książka", dedykację znamiennej dla osobowości Autora: "Te pierwociny młodzieńcze, dobyte spośród szpargałów dzięki przyjaznej życzliwości miłośników książki - 80-letni już autor ofiaruje w serdecznym upominku - Warszawa, październik 1979 - Drogiemu współpracowniko-

wi lat minionych...".

Dolegliwości sędziwego wieku i postępującej choroby nie pozwoliły Mieczysławowi Brahmerowi na realizację planów i projektów. Miał poczucie twórczego niedosytu i dawał temu wyraz. W pamięci uczniów i przyjaciół pozostanie Człowiekiem szlachetnym, wyrozumiałym i ludziom życzliwym, Humanistą wybitnym, z troskany o losy polskiej romanistyki.

¹ Tu znajduje się bibliografia prac za lata 1922-1966. Bibliografia referatów na kongresy międzynarodowe i publikacji w językach obcych z lat 1957-1979 zawarta jest w aneksie do "Powinowactw polsko-włoskich".

Jerzy Parvi

IRENA ROSTKOWSKA
/26 XI 1906 - 22 IX 1984/

Irena Rostkowska, z domu Zalewska, urodziła się w Warszawie w środowisku inteligenckim. Ojciec - nauczyciel zaangażowany w pracę pedagogiczną, wiele ze swych zainteresowań przekazał córce. Po ukończeniu w 1924 r. szkoły średniej studiowała polonistykę na Uniwersytecie Warszawskim. W 1931 r. złożyła pracę magisterską: "Charakterystyka twórczości Cypriana Godebskiego na tle epoki". W roku następnym ukończyła Studium Pedagogiczne przy UW, po czym przez rok, zgodnie z tradycjami rodzinnymi, pracowała jako nauczycielka języka polskiego w gimnazjum humanistycznym "Ascola" w Warszawie. Z powodu choroby przerwała pracę pedagogiczną. W 1933 r. poślubiła Zygmunta Rostkowskiego, absolwenta Politechniki Warszawskiej. We wrześniu 1939 r., po